

ΣΤΑΥΡΟΥ ΜΑΤΘ. ΓΚΑΤΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΔΗΜΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΩΝΙΤΣΗΣ

ΑΡ. ΜΗΤΡ. ΕΙΣΑΓ. Δ. 11532/1973

ΑΡΙΘ. ΤΑΞΙΝΟΜ. 271.8 ΓκΑ

Κωδ. έγγ. 7022

ΙΕΡΑ ΒΑΣΙΛΙΚΗ
ΚΑΙ
ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑΚΗ ΜΟΝΗ
ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ ΚΩΝΙΤΣΗΣ

ΔΕΥΤΕΡΑ ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΠΗΥΞΗΜΕΝΗ

Α ΘΗΝΑΙ 1972

Πᾶν ἀντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφὴν τοῦ συγγραφέως.

Εγώ
Εγώ

*εἰς τὴν Ἱερὰν σκιάν
τῶν ἀλήστου μνήμης
προσφιλῶν μου γονέων,*

M A T Θ A I O Y

xai

MAPIA Σ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρίς» 1922
2. «Ἡπειρωτικὰ Μελετήματα», Ἰ. Λαμπρίδου
3. «Ἡπειρωτικὴ Ἑστία», τεύχη 94 καὶ 95
4. «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά». Τόμ. Ε', ΙΒ', ΙΕ' καὶ ΙΣ'
5. «Ἡπειρωτικὸς Ἀστὴρ» 1914
6. «Ἡπειρωτικαὶ Μελέται». Τόμ. Δ'. Ζώτου Β. (Μολοσσοῦ)
7. «Ιστορία Δελβινακίου», Γεωργ. Γαζῆ
8. «Ιστορία Ἡπείρου καὶ Ἀλβανίας», Χαβέλα Θ.
9. «Ιερὰ ἐν Ἡπείρῳ Σκηνώματα», Ἰ. Λαμπρίδου
10. «Ιστορία Ἑλλην. Ἐθνους». Τόμ. 3ος, Κ. Παπαρρηγοπούλου
11. «Νέα Ἑλλάς», Τρύφ. Εὐαγγελίδη
12. «Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως 1875 καὶ 1895
13. «Νέος Ἑλληνομνήμων» (Τόμ. Α', Β', Γ', Δ', ΙΓ').
14. «Πατριαρχικοὶ Κώδικες», ΚΒ' καὶ ΚΓ'
15. «Πωγωνιακὰ - Βησανιώτικα». Τόμ. Α', Σπύρ. Στούπη
16. «Παγδώρα». Φιλολ. Περιοδικόν. Τόμ. Δ' καὶ Σ'
17. «Παργασσός». Φιλολ. Περιοδικόν. Τόμ. 10ος
18. «Παπαθανάσης», Πολ. Παπαδοπούλου
19. «Χρονογραφία Ἡπείρου». Τόμ. Β' Π. Ἀραβαντινοῦ
20. «Χρονικὸν Δρυοπίδος»
21. Χατζησεχρέτη «Ἀληπασιὰς»
22. «Φωνὴ Ἡπείρου» 1893 καὶ 1895

ΙΕΡΑ ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑΚΗ ΜΟΝΗ ΜΟΛΥΒΔΟΣΚΕΠΑΣΤΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 1ον

ΘΕΣΙΣ — ΓΕΝΙΚΗ ΟΨΙΣ

Κάτωθεν τοῦ χωρίου Μολυβδοσκέπαστος — τέως Διπαλίτσα — εἰς τοὺς πρόποδας μιᾶς τῶν Ἀνατολικῶν παρυφῶν τοῦ ἐπιβλητικοῦ εἰς ὅγκον καὶ μεγαλοπρέπειαν ὅρους Νεμέρτσικα ἢ Μερόπη — τοῦ κατὰ τὴν ἀρχαιότητα Ἀερόπου — ἐπὶ διμαλῆς, καταφύτου καὶ ὑπὸ ἀφθόνων, καταψύχρων καὶ διαυγῶν ὕδάτων περιρρεομένης τοποθεσίας, εἶναι ἐκτισμένη ἢ ἀνὰ τὸ Πανελλήνιον γνωστὴ Ἱερὰ Σταυροπηγιακὴ καὶ Βασιλικὴ Μονὴ Μολυβδοσκεπάστου.

Αὕτη κεῖται εἰς ἐγγυτάτην τῆς συμβολῆς τῶν ποταμῶν Ἀώου καὶ Σαρανταπόρου ἀπόστασιν, ἀπέχουσα ἑκατοντάδας μόνον μέτρων τῶν προσωρινῶν Ἑλληνοαλβανικῶν συγόρων. Ὁ Βυζαντινός τῆς ὑψηλὸς Τροῦλλος καὶ οἱ εὔκρινῶς ἀκουόμενοι γλυκεῖς ἥχοι τοῦ εἰς τὸ κωδωνοστάσιόν της ἀνηρτημένου κώδωνος, ὑπὸ τῶν πέραν τοῦ Ἀώου ἐν σκληρᾷ δουλείᾳ διαβιούντων ἀλυτρώτων ἀδελφῶν μας, παρέχουσιν εἰς αὐτοὺς πολλὰς ἐλπίδας περὶ ταχείας ἀπελευθερώσεώς των.

Ἡ Ἱερὰ Μονὴ τιμᾶται ἐπ' ὄνόματι τῆς Κοιμήσεως τῆς Ὑπεραγίας ἡμῶν Θεοτόκου. Εἶναι μία τῶν ἐν Ἑλλάδι, καὶ αὐτῶν τῶν ἐν Ἀγίῳ Όρει, ἀρχαιοτάτων Μονῶν, διετήρησε δὲ διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν ἀρχαιοπρεπῆ αὐτῆς μορφὴν καὶ τὴν Σταυροπηγιακὴν τῆς ὑπόστασιν.

Σταυροπηγιακαὶ, ως γνωστόν, λέγονται αἱ Ἱεραὶ Μοναὶ, αἱ ὑπαγόμεναι ἀπ' εὑθείας εἰς τὸ σεπτὸν Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον, τὸ δποῖον, κατὰ τὴν ἀρχικήν των κτίσιν, ἀπέστελλε δι' ἀντιπροσώπου του πολύτιμον Σταυρόν, ὃστις ἐνεπήγνυτο εἰς τὰ θειμέλια αὐτῶν. Οἱ Ἡγούμενοι τῶν τοιούτων Μονῶν εἴθιστο νὰ φοροῦν κατὰ τὰς Ἱερὰς τελετὰς Μέγαν Μαγδύαν καὶ νὰ κρατοῦν Ποιμαντορικὴν ράβδον, ως οἱ Ἀρχιερεῖς.

Περιβάλλεται αὕτη ὑπὸ στερεωτάτων κυκλοτερῶν λιθοκτίστων τειχῶν, εἴδει φρουρίων, ἔχόντων πάχος 1,20 μ. καὶ ὕψος 4 περίπου μέτρων. Διὰ δὲ τῆς μόνης δρυΐνης ἔξωθύρας, ἡ δποία εὑρίσκεται εἰς τὴν νοτίαν αὐτῆς πλευρὰν καὶ ἔχει διαστάσεις 1,40X1,20X0,10, εἶναι δὲ ἐπεγδεδυμένη διὰ παχυτάτου σιδηροῦ ἐλάσματος, εἰσέρχεται δὲ προσκυνητὴς εἰς τὸν εὐρύχωρον περίβολον τῆς Μονῆς καὶ ἐκεῖθεν εἰς τὸν Ἱερόν ναὸν καὶ τὰ λοιπὰ παραρτήματα αὐτῆς. Εἰς τὴν σιδηρᾶν ἐπέγδυσιν αὐτῆς βλέπει δὲ ἐπισκέπτης πλῆθος δπῶν, ἀλλων μὲν διαμπερῶν, ἀλλων δὲ ὅχι, προξενηθεισῶν ἐκ βλημάτων δπῶν. Αὗται προέρχονται ἀπὸ ἐπιθέσεις Τουρκαλβαγι-

κῶν ὀρδῶν, αἱ δποῖαι ἐπεχείρουν γὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν Ἱερὰν Μονὴν πρὸς λεηλασίαν καὶ πολλάκις ἀπεκρούσθησαν ἀποτελεσματικῶς ἀπὸ τοὺς ἀμυνομένους καλογήρους. Τὸ διάτρητον τοῦ παχέος τούτου σιδηροῦ ἐλάσματος προέρχεται ἀκόμη καὶ ἀπὸ μίαν φονικωτάτην μάχην δύο ἀδελφῶν Τουρκαλβανικῶν φυλῶν, τῆς τῶν Καραμουρατατῶν καὶ Λαλιατῶν, λαδοῦσαν χώραν κατὰ τὸ ἔτος 1657. Ἡ τῶν Λαλιατῶν, ὀλιγαριθμοτέρα, ἐγκλεισθεῖσα ἐντὸς τῆς Μονῆς, ἦμύνετο ἐκ τῶν εἰς τὰ κελλία καὶ τὰ τείχη πολεμιστρῶν. Κατὰ ταύτην νικήτρια ἀνεδείχθη ἡ φυλὴ τῶν Καραμουρατατῶν.

Ἄριστερὰ τῆς ἔξωθύρας ταύτης ἐπὶ τῶν τειχῶν καὶ κατὰ μῆκος αὐτῶν εἶγαι ἔκτισμένα δέκα κελλία, κάτωθεν δὲ αὐτῶν ὑπόγεια χρησιμεύοντα κατὰ τὸ παρελθόν, ἀλλὰ μὲν ὡς ἀποθῆκαι πρὸς τοποθέτησιν τῶν τότε ἀφθόνων ἐσοδειῶν τῆς Μονῆς, ἀλλὰ δὲ ὡς σταῦλοι τῶν πολλῶν ὑποζυγίων τῆς καὶ τῶν τοιούτων τῶν συχνάκις μεταβαινόντων προσκυνητῶν. Τὰ κελλία ἐχρησιμοποιοῦντο ὡς κατοικίαι τῶν κατὰ τὸ παρελθόν πολλῶν μοναχῶν αὐτῆς. Ταῦτα κατερειπωθέντα καὶ λόγῳ τοῦ διαρρεύσαντος χρόνου ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν πολεμικῶν γεγονότων, τῶν λαβόντων χώραν ἔκει κατὰ τὸν ἔνδοξον πόλεμον 1940-1941, ἐκ τῶν δποίων δὲ ιερὸς ναός, ὡς ἐκ θαύματος, ἔμεινεν ἀβλαβῆς, ἀνεκαινίσθησαν μὲ πρωτοβουλίαν τοῦ τέως Σεβασμιωτάτου Πωγωνιανῆς καὶ Κονίτσης κυρίου Χριστοφόρου ὡς καὶ τοῦ νῦν Ἀρχιεπισκόπου αὐτῆς κυρίου Σεbastiānū, μεριμνῶντος γὰ ἐπαναφέρῃ τὴν Ἱερὰν ταύτην Μονὴν εἰς τὴν προτέραν τῆς αἰγλην, ὡς καὶ μὲ ἀξιόλογον συμβολήν, τόσον τῶν φιλοθρήσκων καὶ εὔσεβῶν κατοίκων τῆς Κοινότητος Μολυβδοσκεπάστου, δσον καὶ τοῦ νῦν Τοποτηρητοῦ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς, ὡς καὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ διακονησάντων ταύτην. Οὕτω σήμερον ταῦτα παρέχουν εἰς τὸν ἐπισκέπτην εύχάριστογέντύπωσιν, εἰς δὲ τὸν ἐπιθυμοῦντα γὰ διανυκτερεύσῃ ἀνετον διαμονήν.

Ἡ Πάνσεπτος καὶ Ἱερὰ αὕτη Μονὴ ἡλεκτροφωτίσθη ἐσχάτως, δαπάνη τοῦ ἐκ Βλαχο-Γψηλοτέρας, χωρίου Ἐλληνικώτάτου, κειμένου, ἀτυχῶς ἐντὸς τοῦ Ἀλβανικοῦ ἐδάφους, ἀειμνήστου δμογενοῦς Ἰωάννου Οἰκονόμου. Οὗτος, Θείψ ζήλωκινούμενος, μικρὸν πρὸ τοῦ θαγάτου του, διέθεσε καὶ πάλιν ἀξιόλογον χρηματικόν ποσὸν καὶ ἀνηγέρθη εἰς τὰ Προπύλαια τοῦ περιβόλου τῆς ὑψηλὸν Βυζαντιοπρεπὲς κωδωνοστάσιον, ἀληθὲς καλλιτέχνημα τοῦ Ἱεροῦ τούτου Σκηνώματος.

Οἱ τοποθετηθέντες ἐπ' αὐτοῦ παμμεγέθεις καλλίηχοι κώδωνες, δὲ εἰς δωρεὰ τοῦ ἴδιου καὶ δὲ ἔτερος τοῦ ἐκ τοῦ ἴδιου χωρίου εὔσεβοῦς Κωνσταντίνου Κωνσταντινίδου, ἡχοῦντες χαρμοσύνως κατὰ τὰς Κυριακὰς καὶ μεγάλας ἕορτάς, μεταδίδουσι τὴν χαρὰν καὶ ἐλπίδα εἰς τοὺς οὐ μακρὰν ζῶντας ἐν δουλείᾳ ἀτυχεῖς δμοχωρίους των. Ὡσαύτως ἡ Ἱερὰ αὕτη Μονὴ ἐφωδιάσθη ἐσχάτως δι' αὐτομάτου τηλεφώνου, χάρις εἰς τὸ τοῖς πᾶσι γνωστὸν θερμότατον ἐνδιαφέρον τῆς Ἐθνοσωτηρίου Ἐπαναστατικῆς μας Κυβεργήσεως.

Οὕτω οἱ ἀθρόως ἀπὸ τὰ ἐσχατα τῆς Ἡπείρου προσερχόμενοι προσκυνηταί, θὰ δύνανται ἐκ τῶν προτέρων γὰ συνεννοῶνται μὲ τὸν Τοποτηρητὴν τῆς Μονῆς καθ' ἐκάστην τὴν 11—12 ὥραν π.μ. Ὁ ἀριθμὸς τηλεφώνου εἶγαι 0655 καὶ ἐν συγχείᾳ 475.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 2ον

ΡΥΘΜΟΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΝΑΟΥ

Ο ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη εἰς τὸ μέσον τοῦ περιβόλου ὑψούμενος ιερὸς ναός, ἔχει ἀμιγῆ Βυζαντινὸν ρυθμόν. Τὸ μῆκος του ἀνέρχεται εἰς 20 περίπου μέτρα, τὸ δὲ πλάτος του εἰς 10 μ. Ἀποτελεῖται δὲ δὲ ὁ Ἱερὸς οὗτος ναός ἀπὸ τὸ Ἱ-

ερόν, τὸν κυρίως Ναόν, δόποιος συγίσταται ἀπὸ δύο Καθολικά, καὶ ἀπὸ τὸν Νάρθηκα.

Τὸν Ἱερὸν χωρίζεται ἀπὸ τὸν κυρίως Ναὸν διὰ ξυλογλύπτου καλλιτεχνικωτάτου Εἰκονοστασίου, ἀναγομένου εἰς τὸν 16ον αἰῶνα. Τοιούτου εῖδους ξυλόγλυπτον εἰκονοστάσιον εἶναι καὶ τὸ τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ τοῦ Ποοφήτου Ἡλιοῦ, τοῦ εὑρισκομένου εἰς τὸ ὅψις μα τῶν νωρίων τοῦ Ζαγορίου Μονοδενδρίου καὶ Βίτσης.

Εἰς τὴν βάσιν τοῦ εἰκονοστασίου αὐτοῦ διακρίνονται λείφανα μαρμαρίνου παλαιοῦ τοιούτου. Τὸ συνεχόμενον μὲτ' ἐτὸν Ἱερὸν πρῶτον Καθολικὸν ἔχει ώραίας ζωηρὰς τοιχογραφίας, τὰς δόποιας διαρρεύσας χρόνος οὐδόλως ἡλλοίωσε, δεξιὰ δὲ αὐτοῦ εἶναι ξυλόγλυπτον καλλιτεχνικὸν Προσκυνητάριον ἐνῷ φυλάσσεται ἡ θαυματουργὸς Εἰκὼν τῆς Θεοτόκου μὲτ' τὴν ἐπιγραφήν :

ΠΑΝΑΓΙΑ Η ΠΩΓΩΝΙΑΝΙΤΙΣΣΑ Η ΧΡΥΣΟΙΣ ΚΛΩΣΣΟΙΣ ΠΕΡΙΒΕΒΛΗΜΕΝΗ — ΠΕΠΟΙΚΙΛΜΕΝΗ

Περὶ αὐτῆς θὰ γίνη εὐλαβῆς εἰδικὴ μνεία ἐν τῷ οἰκείῳ Κεφαλαίῳ.

Τὸ πρῶτον Καθολικὸν διαδέχεται τὸ δεύτερον, τὸ δόποιον εἶναι εὔρυτερον καὶ ἐπιμηκέστερον τοῦ πρώτου. Εἰς τοῦτο ὑπάρχει εἶδος μικροῦ Σωλέα, ἀπὸ τὸν δόποιον διερουργῶν ιερεὺς κατὰ τὰς μεγάλας ἑορτὰς καὶ ίδιως κατὰ τὴν 15ην Αὐγούστου, ἑορτὴν τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὴν δόποιαν γίνεται μεγαλοπρεπής Θρησκευτικὴ πανήγυρις, ἀναγιγνώσκει τὸν Ἱερὸν Εὐαγγέλιον. Ἐκατέρωθεν αὐτοῦ ὑπάρχουν τὰ Ἀγαλόγια τῶν ψαλτῶν. Εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τοῦ δευτέρου τούτου Καθολικοῦ ὑψοῦται διὰ Τρούλλος, ὅψους 15 μ. περίπου ἀπὸ τοῦ δαπέδου τοῦ ναοῦ, εἰς τὸν δόποιον διακρίνεται διὰ Παντοκράτορος, διατηρούμενος ἀνέπαφος, ἀθικτος, ἐν δλῃ Του τῇ μεγαλοπρεπείᾳ, λαμπρότητι καὶ ώραιότητι καὶ τοῦ Ὁποίου «δικης διφθαλίδες τὰ πάνθρα». Διαβάστε τοῦτον τὸν παραπάνω δόποιον τοῦ Καθολικοῦ Ναοῦ της Παναγίας Πωγωνιανίτισσας.

“Απας δικαίως γαδεις φωτίζεται ἀμυδρῶς ὑπὸ μικρῶν πολυχρώμων παραθύρων· ίστάμενος δὲ διπιστός ἐν τῷ μέσῳ τοῦ Ἱεροῦ ναοῦ, ὑπὸ τὸ θαυμόδυον οὖτω φῶς, τὸ δόποιον γίνεται γλυκὺ καὶ ἱλαρὸν ἀπὸ τὴν τρεμοσθήνουσαν θρυαλλίδα τῶν ιερῶν κανδηλῶν καὶ τῶν κηρίων αἰσθάνεται ἀπερίγραπτον ιεράν συγκίνησιν καὶ καταλαμβάνεται ἀπὸ ἀφάνταστον θρησκευτικὸν δέος. Ἀτενίζων ἐκεῖθεν τὴν ὑπεράνω αὐτοῦ γλυκεῖαν καὶ ἐλαφρῶς μειδιῶσαν μορφὴν τοῦ Παντοκράτορος, δραματίζεται διὰ διάφορων τοῦτον τὸν θεῖον Δημιουργόν, εὐλογοῦντα διὰ τῆς δεξιᾶς Του χειρὸς τὰ τέκνα Του.

*

Ο κυρίως Ναὸς ἔνοιηται μὲτ' τὸν Νάοθηκα, κείμενον δυτικῶς αὐτοῦ, διὰ παχυτάτης δρυΐνης θύρας, διαστάσεων 1,80X150X0,10 μ. Αὕτη εἶναι ἐπὶ τῆς προσθίας ὅψεως καλλιτεχνικῶτατα ἐπεξειργασμένη. Διὰ λεπτοτάτης ξυλογλυπτικῆς τέχνης εἰκονίζονται ἐν αὐτῇ διάφορα πρόσωπα ἀγίων καὶ περιστατικὰ ἀπὸ τὴν Ἀγίαν Γραφήν, ἀπὸ τε τὴν Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην εἰλημμένα. Η θύρα αὕτη ἔχει μεγίστην ἀρχαιολογικὴν καὶ καλλιτεχνικὴν ἀξίαν, διεσώθη δὲ ἐκ διεθνής ιεροσύλων χειρῶν, ἀφ' Ἑγύρων μέν, χάρις εἰς τὴν ἐνδελεχῆ ἐπαγρύπνησιν τῶν κατὰ καιρούς Ηγουμένων, Τοποτηρητῶν, καὶ καλογήρων, ἀφ' ἑτέρου δέ, λόγῳ τοῦ δγκου καὶ διάρους αὐτῆς. Εὐλόγως ἔξισταται δι προσκυνητὴς τοῦ Ἱεροῦ τούτου Σκηνώματος διάποιων τὸ λαμπρὸν τοῦτο μεγαλούργημα, τὸ δόποιον τυγγάνει ἀγεκτίμητος καλλιτεχνικὸς θησαυρός, κληροδοτηθεὶς εἰς ἡμᾶς παρὰ τῶν ἐνδόξων Βυζαντινῶν προγόνων μας.

Εἰς τὸ ὑπέρθυρον ταύτης εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ τοίχου ἀναγεγραμμένη ἡ ἐπιγραφή,
ἡ διαλαμβάνουσα τὸ ιστορικὸν τῆς ιδρύσεως τῆς Τερᾶς ταύτης Μονῆς ἔχουσα οὕτω.

ΜΕΓΕΡΩΝ^τ ΕΙΣ ΒΡΑΘΡΩΝ ΚΑΙ ΗΛΙΟΝ
ΣΕΠΤΟΣ ΧΙΟΣ ΝΓΟΣ Ο ΕΠΑΝΟΜΑΡΙΖΑΚΙΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΝΟΙΧΟ
ΚΑΙ ΗΛΙΟΝ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΣ ΦΟΙΔΙΑΣ ΒΡΑΣΙΛΕΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ
ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΣ ΠΟΛΙΓΟΝΙΤΣ ΜΕΤΑ ΔΕ ΧΡΟΝΙΟΣ ΠΟΛΛΟΥ
ΕΣΥΘΡΩΘΩΝ ΠΛΗΓΕΛΟΣ ΚΑΙ ΦΛΕΚΝΙΚΟΣ ΣΤΙΛΑΝ ΘΑΛΑΣΣΙΚΟ
Ο ΚΟΛΙΝΟΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΣ ΔΙΣΣ Ο ΠΑΠΑΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ ΗΘΕΙ
ΕΙΣ ΕΞΧΡΙΣΤΟΝ ΦΡΑΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΦΛΕΚΝΙΚΗΝ
ΚΑΙ ΕΞΟΓΡΑΦΙΚΗΝ ΛΥΤΟΝ ΟΙ ΤΙΠΙΩΤΑΙ ΜΕΓΑΛΙΨΙΤΙΔΙ
ΕΥ ΕΤΕΙ ΖΛΙ ΜΗ ΔΕ ΚΕΜΒΡΙΟ
ΟΡΑ Ο ΘΕΟΣ ΤΙΝΑΣ ΕΙΝ Ο ΚΩΔΙΟΣ.

«Ἄγηγέρθη ἐκ βάθρων καὶ ἀνοιχοδομήθη ὁ Θεῖος καὶ Πάγσεπτος οὗτος γαὸς ὁ ἐπονοματιζόμενος εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἥμῶν Θεοτόκου τῇ συνδρομῇ καὶ ἐξόδου τοῦ ἀοιδίμου Βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ Μπωγωνάτου. Μετὰ δὲ χρόνους πολλοὺς ἐσαθρώθη παντελῶς καὶ ἀνεκαίνισεν αὐτὸν Ἀγδρόνικος ὁ Κομνηνὸς καὶ Μέγας Δούξ ὁ Παλαιολόγος, καὶ πάλιν ἥλθεν εἰς ἐσχατον ἀφανισμὸν καὶ ἀνεκαίνισαν καὶ ἐζωγράφισαν αὐτὸν οἱ τιμιώτατοι Μπωγωνιανῖται ἐν ζειλέλλῃ, Μηγνὶ Δεκεμβρίῳ. Όρᾳ ὁ Θεὸς τίνος εἶν' ὁ χόπος.

“Απαντες οι τοιχοι του κυριως Ναοῦ γέμουσι ἀγιογραφιῶν ἀκραιφνοῦς Βυζαντινῆς ἀγιογραφικῆς τέχνης, διατηρουμένων εἰς ἀρίστην κατάστασιν.

“Ο Νάρθηξ του Πανσέπτου τούτου Ναοῦ καταλαμβάνει περίπου τὸ 1/3 αὐτοῦ. Καὶ τούτου οι τοιχοι εἶναι πλήρεις ἀγιογραφιῶν, διατηρουμένων εἰς, δπωσοῦν καλὴν κατάστασιν. Λέγω, ὁ πωσοῦν διότι ἡ στέγη τούτου εἶχε καταστραφῆ κατὰ τὸ παρελθόν, εἰς ἀγνωστον δι' ἥμᾶς ἐποχήν, ἔως δτου δὲ ἀντικατασταθῆ αὕτη ὑπὸ τῆς σήμερον ὑπαρχούσης, ἐμεσολάθησε χρονικὸν διάστημα, καθ' δ αἱ ἀγιογραφίαι αὗται, δεχθεῖσαι τὴν καταστρεπτικὴν ἐπίδρασιν τῶν βροχῶν, χιόνων, ἀνέμων, καταιγίδων, ὑπέστησαν σημαντικὰς φθορὰς καὶ ἀλλοιώσεις.

Καὶ αἱ ἀγιογραφίαι αὗται τοῦ Νάρθηκος εἰκονίζουσι διάφορα περιστατικὰ τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τὴν Δευτέραν ἐπὶ τῆς γῆς παρουσίαν τοῦ Κυρίου, τὴν ζύγισιν παρὰ τοῦ ἀδεκάστου Κριτοῦ τῶν πράξεων ἑκάστου, τὴν ἔξωσιν τῶν Πρωτοπλάστων ἐκ τοῦ Παραδείσου καὶ ἄλλα.

Εἰς δὲ τὸν ἔξωτερικόν, τέλος δυτικὸν τοῦχον τοῦ Ἱεροῦ οἰκοδομήματος ὑπάρχει εἰκὼν ἐφθαρμένη ἐκ τῆς πολυκαιρίας καὶ τῆς ἐκθέσεως αὐτῆς εἰς τὰς παντοειδεῖς ἀνωμάλους καιρικὰς συνθήκας, ἐν ᾧ εἰκονίζονται δύο Ἱερὰ πρόσωπα. Ταῦτα, κατὰ τὸν ἴστορικὸν Λαμπρίδην, («Ἱερὰ ἐν Ἡπείρῳ Σκηνώματα», σ. 19), ἐπισκεφθέντα τὴν Μονὴν πρὸ ἑκατονταετίας, ὅτε διετηροῦντο ζωηρότερα τὰ χαρακτηριστικά των, εἰκονίζουσι τοὺς κτήτορας ταύτης ἀοίδιμον αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου Κωνσταντίνου τὸν Πωγωνᾶτον καὶ τὸν μετέπειτα ἀνακαινιστὴν αὐτῆς Ἀνδρόνικον τὸν Κομνηνὸν καὶ Παλαιολόγον, φέροντας ἐπὶ τῶν κεφαλῶν των στέμμα καὶ κυκλοτερῆ στέφανον, οἷος ὁ πέριξ τῶν κεφαλῶν τῶν ἀγίων, ὑπεράνω δὲ τῶν κεφαλῶν τούτων ἀνεγινώσκετο τότε σαφέστατα καὶ τὸ ὄνομα ἑκάστου. Ἡ παρά τινων διατυπουμένη εἰκασία, ὅτι πρόκειται περὶ τῶν Ισαποστόλων Κωνσταντίνου καὶ Ἐλένης, φαίγεται ὅτι δὲν εὑσταθεῖ, διότι οὐδεὶς λόγος συγέτρεχεν, ἵνα ἡ εἰκὼν τεθῇ ἔξω τοῦ ναοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 3ον

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΙΕΡΑΣ ΜΟΝΗΣ

Φρονῶ ὅτι, καὶ ἂγ δὲν ἐπικαλεσθῶμεν τὴν μαρτυρίαν τόσων ἴστορικῶν, ἀσχοληθέντων μὲ τὴν ἴστορίαν τῆς ὡς ἄνω Ἱερᾶς Μονῆς καὶ ἀρκεσθῶμεν εἰς τὸν ἀψευδῆ μάρτυρα, τὴν εἰς τὸ ὑπέρθυρον τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ διασωζομένην ἐπιγραφήν, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ἀδιστάκτως ὅτι, τὴν ἀρχικήν της προέλευσιν ὀφείλει ἡ Μονὴ εἰς τὸν Θρυλικὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντίνου τὸν Πωγωνᾶτον, τὸν συντρίψαντα τοὺς ἐπιδραμόντας πρὸς κατάκτησιν τῆς Βασιλευούσης τῶν πόλεων Ἀραβίας καὶ σώσαντα ταύτην ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσιν ἀλλὰ καὶ δλόκληρον τὴν Εύρωπην ἀπὸ τὸν Ἀσιατικὸν τοῦτον χείμαρρον, τοῦ δποίου ἡ ὄρμὴ ἀνεκόπη εἰς τὰ ἀτσάλινα στήθη τῶν ἐνδόξων Βυζαντινῶν μας.

Ο Σπ. Στούπης εἰς τὸ περισπούδαστον καὶ ἀξιομελέτητον βιβλίον του «Πωγωνισιακὰ — Βησανιώτικα» Τόμ. α', σελ. 32) γράφων περὶ τῆς Σταυροπηγιακῆς ταύτης Μονῆς καὶ τῆς κατὰ τὴν Βυζαντινὴν ἐποχὴν ἀκμασάσης περὶ αὐτὴν πόλεως Πωγωνιανῆς δὲν θεωρεῖ ἀξιόπιστον τὴν ἐν λόγῳ ἐπιγραφὴν ὡς «ἀ νή κονσαν εἰς γεωτέρους χρόνους».

Δὲν γομίζω ὅτι εὑσταθεῖ, ὡς πρὸς τοῦτο, ἡ γνώμη τοῦ φίλου Σπ. Στούπη. Διότι, ναὶ μὲν ἡ ἐπιγραφὴ αὕτη ἀγήκει εἰς τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους (1522), ἀλλ' αὕτη δὲν ἀνεγράφη ὑπὸ τῶν ἀειμνήστων ἐκείνων ἀνακαινιστῶν Πωγωνιανῶν ἀθασανίστως, προχείρως, εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν. Οἱ δημιουργοὶ τοιούτων ὠραίων, μεγαλοπρεπῶν καὶ καλλιτεχνικῶν ἔργων, ἀντάξιοι συνεχισταὶ τῶν εὐκλεῶν μεγαλουργημάτων τῶν ἐνδόξων προγόνων των, δὲν ἦσαν οὕτε ὀφελεῖς οὕτε ἀγράμματοι οὕτε μυθοπλάσται καὶ εὑφάνταστοι. Ἐστηρίχθησαν εἰς ἀναμφισβήτητα ἴστορικὰ δεδομένα. Καὶ ταῦτα εἶναι ἡ κάτωθεν τῆς ὑπαρχούσης ἐπιγραφῆς διακρινομένη ἔτέρα ἐπιγραφὴ, ἥτις πιθανὸν ἔλκει τὴν προέλευσίν της ἀπὸ τὸν ἀνακαινιστὴν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀνδρόνικον τὸν Κομνηνὸν τὸν Παλαιολόγον (1341). Τῆς ἐπιγραφῆς ταύτης ἀναγιγνώσκονται στοιχεῖα τινα, εἶναι δὲ κεκαλυμμένη ὑπὸ τοῦ ἐπιστρώμα-

τος τῶν ἀγιογραφιῶν τῆς τελευταῖς ἀνακαινίσεως. Δὲν ἀποκλείεται δὲ κάτωθεν τῆς δευτέρας ταύτης ἐπιγραφῆς γὰρ ὑπάρχη καὶ τρίτη, ἔλκουσα τὴν προέλευσίν της ἀπὸ τὸν ἀρχικόν της κτήτορα.

"Οπου τὸ τελευταῖον ἐπίστρωμα ἀγιογραφιῶν ὑπέστη ρωγμάς τινας μικράς, διακρίνει τις κάτωθεν εἰς τὸ ὑπόστρωμα ἵχνη παλαιοτέρων ἀνιογραφιῶν.

*

Κατόπιν, λοιπόν, αὐτῷ τῷ τῶν ἐγδεικτικῶν στοιχείων, ἔξαγεται τὸ συμπέρασμα δτι, κάτωθεν τοῦ ὑπάρχοντος καὶ εἰς καλὴν κατάστασιν διατηρουμένου ἐπιστρώματος ἀγιογραφιῶν τῶν Πωγωνιανιτῶν ὑπάρχει καὶ ἔτερον στρῶμα ἀγιογραφιῶν ἀλλὰ ἐφθαρμένων, διότι εἶχεν ἔλθει ἡ Μονὴ «εἰς ἐσχατον ἀφανισμόν». Ἐνδέχεται ὅμως τινὲς τούτων νὰ εἶναι ἀθικτοί, ἵσως δὲ καὶ νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἐπιγραφαὶ τινὲς ἐπ' αὐτῷ, σχέσιν ἔχουσαι μὲ τὴν ἴστορίαν τῆς Μονῆς, ὡς καὶ μὲ ἄλλα γεγονότα, λαβόντα χώραν ἐκεῖ, ὡς συνήθιζον τότε νὰ ἀναγράφουν οἱ διαβιούντες εἰς τὰ Ἱερὰ ταῦτα Σκηνώματα ἱερομόναχοι καὶ λοιποὶ καλόγηροι. Θὰ ἦτο δθεν εὐκταῖον, ἐὰν ἡ ἐν τῷ Σεβαστῷ Ὑπουργείῳ Θρησκευμάτων καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας Διεύθυνσις Ἀναστηλώσεως Βυζαντινῶν μνημείων, ἡ τοσοῦτον ἐγδιαφέρον ἐπιδεικνύουσα διὰ τὴν ἔρευναν καὶ ἀνεύρεσιν τοιούτων πολυτίμων ἐθνικῶν θησαυρῶν, διὰ καταλλήλων ἐπιστημόνων ἀρχαιολόγων ἥθελεν ἀναζητήσει καὶ ἀνεύρει ἀπαντα τὰ οὗτω ζηλοτύπως κρυπτόμενα στοιχεῖα, ἀτιγα ἐνδέχεται ἵνα ἐπιχύσουν πλῆρες ἴστορικὸν φῶς εἰς τὴν ὑπὸ ἴστορικοῦ πέπλου καλυπτομένην ταύτην περιοχήν.

Ἡ ὡς ἄνω διατηρουμένη ἀνέπαφος ἐπιγραφή, ἡς τὸ περιεχόμενον ἡρύσθησαν ἀπὸ τὴν κάτωθι ταύτης ἑτέραν ἐπιγραφήν, εἶναι ἀψευδής μάρτυς τῆς ἀρχικῆς προεύσεως τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μονῆς. "Ομως, διὰ τοὺς τυχὸν εἰσέτι διατηροῦντας τὰς ἐπιφυλάξεις τῶν, παραθέτω καὶ τοῦτο τὸ στοιχεῖον, ὅπερ ἀναμφισβήτητως τυγχάνει μία εἰσέτι ἀπτὴ ἀπόδειξις τῆς Βυζαντινῆς προελεύσεως τοῦ Ἱεροῦ τούτου Σκηνώματος. Τοῦτο φέρει καὶ διατηρεῖ ἀνὰ τοὺς αἰῶνας τὴν προσωνυμίαν: Μολυδόσκηπος καὶ παστος.

Εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὴν ἴστορίαν τῆς κλεινῆς Βυζαντινῆς μας Αὐτοκρατορίας, δτι μολυβδοσκεπάστους ναοὺς ἰδρυον οἱ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν Αὐτοκράτορες μέχρι τῶν Κομνηνῶν. Οἶκοθεν λοιπὸν γοεῖται δτι, μὲ τὸ νὰ προσονομάζεται ἡ Ἱερὰ Μονὴ Μολυδόσκηπος τοῖς, ἡ ἀρχική της κτίσις διφείλεται εἰς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἐπιτρεπτόν, νοητόν, ἡ Μονὴ αὕτη νὰ θεωρῇται κτίσμα τῶν νεωτέρων χρόνων. Οἱ τυχὸν οὗτω πρεσβεύοντες διαστρεβλώνουσι ἀκουσίως τὴν ἀλήθειαν καὶ συσκοτίζουσι ἀσυναισθήτως ἔτι μᾶλλον τὴν ἴστορίαν. "Οτι ἡ Ἱερὰ αὕτη Μονὴ ἦτο μολυβδοσκέπαστος, τοῦτο ἐπειδεῖαιώθη καὶ ἐκ τῆς πρὸ τινων ἑτῶν γενομένης ἀντικαταστάσεως τῆς ἐκ σχιστολίθων στέγης διὰ κεράμων, ὑπὸ τοῦ ἐν Ἱωαννίνοις ἐπιμελητοῦ Ἀρχαιοτήτων. Κάτωθεν τῶν σχιστολίθων τοῦ Τρούλλου, εὑρέθησαν μολύβδινοι πλάκες, διαστάσεων 0,40 X 0,30 μ. αἵτινες φυλάσσονται καὶ σήμερον ἐπιμελῶς ὑπὸ τοῦ Τοποτηρητοῦ τῆς Μονῆς, ἀψευδές τεκμήριον τοῦ μολυβδοσκεπάστου αὕτης. Ἡ καλυφθεῖσα διὰ κεράμων στέγη τοῦ Ηεροῦ τούτου Οἶκοδομήματος ἀντεκατεστάθη καὶ πάλιν πρὸ διετίας δι' εἰδικοῦ καταλλήλου σχιστολίθου, προσιδιάζοντος κατὰ νεωτέραν γνώμην τῶν ἀριμοδίων μὲ τὴν ἀρχαιοπρεπῆ μορφήν τους.

★

"Ο ἀναγινώσκων τὴν ἐπιγραφὴν ἵσως δυσπιστήσῃ, δταν φθάσῃ εἰς τὴν περι-

κοπήν αὐτῆς: «...διγεναῖς σεν αὐτὸν Ἀγδρόνικος δὲ Κομιγνὸς καὶ Μέγας Δοὺξ δὲ Παλαιολόγος».

Θὰ διερωτηθῇ: πῶς εἶναι δυνατὸν ὁ Ἀνδρόγικος, ὁ ἀνακαίνισας τὴν Μογῆν νὰ ἔφερε δύο προσωνυμίας, τὴν τοῦ Κομνηνοῦ καὶ Παλαιολόγου, δεδομένου δὲ ἂλλη ἡ βασιλεία τῶν Κομνηνῶν καὶ ἄλλη ἡ τῶν Παλαιολόγων;

Η δικαία αὐτή ἀμφιθολία εἶχε γεννηθῆ καὶ εἰς τὸν γράφοντα, δτε ἀνεγίνωσκον καὶ ἐπαγελάμβανον τὴν ἀνάγνωσιν ταύτης.

σκον και ἐπανελαμβανον την αναγνωσιν των ιερών.
 ‘Υπηρετήσας ως διδάσκαλος εἰς τὸ ἡμίωρον ἀπέχον τῆς Ἱερᾶς ταύτης Μονῆς χωρίου Διπαλίτσα κατὰ τὰ ἔτη 1935—1941, ἐθεώρουν ἐπιτακτικόν μου μέλημα, ἵνα, πολλάκις, μετὰ τὴν ἀπογευματινὴν ἐν τῷ σχολείῳ διδασκαλίαν, μεταβαίνω εἰς τὴν γύρω αὐτοῦ περιοχὴν, ὅπου ὑπάρχουσι ἐρείπια χιλιάδος καὶ πλέον οἰκιῶν καὶ δεκάδων Ἱερῶν Ναῶν, μαρτυρούντων τὴν ὑπαρξίαν Βυζαντινῆς ἢ μετα-
 βυζαντινῆς πόλεως. Ἡ πόλις αὕτη ἦτο, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, ἢ Πωγωνιανή, ἢ
 καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν Σταυροφόρων τῆς Αγιας Σταυροφορίας, ως μᾶς πληροφο-
 ροῦν α’.) ὁ ἐκ Δροβιάνης Δελβίνου ἴστορικὸς N. Μυστακίδης («Φωνὴ Ἡ πε-
 ροῦν» ὑπὸ ἀριθμ. 133 τοῦ 1895), β’.) ὁ περίφημος Δ. Ζωτος (Μολοσσός) εἰς ἐπι-
 στολὴν του πρὸς τὸν ἀείμνηστον Γάγαρην («Φωνὴ Ἡ περοῦ», φύλλον
 387), καὶ γ’.) ἡ ἐπὶ τῶν ἐρειπίων ταύτης κτισθεῖσα ἀργότερον, κατὰ τὰς ἐπιδρο-
 μὰς τῶν Σλάβων, Διπαλίτσα.

Κάτωθι τῶν ἐρειπίων τούτων παρέμενον ὥρας ὀλοκλήρους, παρατηρῶν, ἐρευ-
γῶν, ἔξετάζων καὶ μεταφερόμενος γοερῶς εἰς τὴν ώραιάν ἐκείνην ἐποχήν, κατὰ τὴν
δποίαν ἦκμαζεν ἡ κατηρειπωμένη σήμερον, ἀνθηρὰ ἄλλοτε πόλις.

οποιαν ηκμάζειν η κατηρευτικότητή τηρεται, αλλαγή.
Ἐκρατούμην δέσμιος ἐκεῖ ὑπὸ ἀοράτου τινὸς δυνάμεως, ἢ δποία ἀσφαλῶς ἦτο
ἡ ψυχὴ τῶν ἀειμνήστων ἐκεῖ προγόνων μας, ἵτο τὸ βίωμα τῆς στεγωτέρας πατρί-
δος, κατὰ τὴν ἐπιτυχῆ ἔκφρασιν τοῦ σοφοῦ Ἡπειρώτου Παιδαγωγοῦ Εὐριπίδου
Σούρλα, ἡ δποία, ὡς δυνατὸς μαγνήτης δὲν μὲ ἀφηνε γὰρ ἀπομακρυγθῶ ἐκεῖθεν.
Ἡτένιζον μετὰ βαθυτάτης συγκινήσεως καὶ δέους τὰ παμπληθῆ αὐτὰ ἐρείπια καὶ
ὅ νοῦς μου μετεφέρετο μακράν, πολὺ μακράν. "Οχι δλίγας φορὰς ἐπεσκεπτόμην τὴν
Ἱερὰν ταύτην Μονὴν καὶ παρετήρουν μετὰ προσοχῆς καὶ εὐλαβείας, τόσον τὰ ἐντὸς
αὐτῆς μεγαλόπνοα δημιουργήματα τῶν ἐνδόξων προγόνων μας, ὅσον καὶ τὰ ἐκτὸς
αὐτῆς διατηρούμενα εἰσέτι ἀξιοθαύμαστα καὶ ἀξιομελέτητα μνημεῖα. Ἀναγιγνώσκων
πολλάκις τὴν ὡς ἄνω μνημονευθεῖσαν ἐπιγραφὴν διηρωτώμην: πῶς ἦτο δυνατὸν
ὅ Ἀνδρόνικος δ Κομνηνὸς καὶ Μέγας Δοὺξ δ Παλαιολόγος γὰρ ἦτο ἐν καὶ τὸ αὐ-
τὸ πρόσωπον;

‘Η δεδικαιολογημένη μου αὕτη ἀπορία ἐλύθη μόλις πρό τινος. Ἀναγινώσκων ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ εἰς τὸ πρὸ ἑκατονταετίας ἐκδιδόμενον ἐν Ἀθήναις Φιλολογικὸν Περιοδικὸν «Πανδώρα».. (Τόμος Δ', σελ. 338 τῆς 27 - 11 - 1853), Χρυσόβουλλον Ἀνδρονίκου τοῦ νεωτέρου, ἀφοιῶν τὴν παροχὴν δικαιωμάτων τιγῶν εἰς τὴν πάλαι ποτὲ ἀκμάσασαν Μητρόπολιν Μονεμβασίας, τὴν περιφανῆ καὶ ἔνδοξον ταύτην Βυζαντινὴν πολίχνην μὲ τὰ περίφημα Βυζαντινὰ τῆς φρούρια καὶ ἐπάλξεις, τὸ χάρια διφθαλμοῦ τῆς Λακεδαιμονίου, εἶδον ἐν αὐτῷ τὴν ἐπιγραφὴν ταύτην:

* ΑΝΔΡΟΝΙΚΟΣ ΚΟΜΝΗΝΟΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩ ΤΩ ΘΕΩ ΠΙΣΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΚΑΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΡΩΜΑΙΩΝ ΑΟΥΚΑΣ ΑΓΓΕΛΟΣ Ο ΠΑΛΑΙΟΛΟΓΟΣ

Είναι λοιπὸν ἀγαντίρρητον γεγονός ὅτι ὁ Ἀυδρόνικος οὗτος, ὁ φέρων καὶ τὸν τίτλον Δούκας "Αγγελος, εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ πρόσωπον μὲ τὸν ἀγακαινίσαντα τὴν